

Transvaal: vroeger en nu

Met de Erfgoedbank Oudergem gaan we op zoek naar beelden en verhalen over het verleden van onze gemeente, de lokale geschiedenis die leeft in de anekdotes van buurtbewoners en de foto's en documenten in de dozen op zolder.

Om te voorkomen dat dit waardevol materiaal verloren gaat, verzamelen en stellen we het ter beschikking op een digitale databank, de Erfgoedbank: <https://www.erfgoedbankbrussel.be/oudergem>.

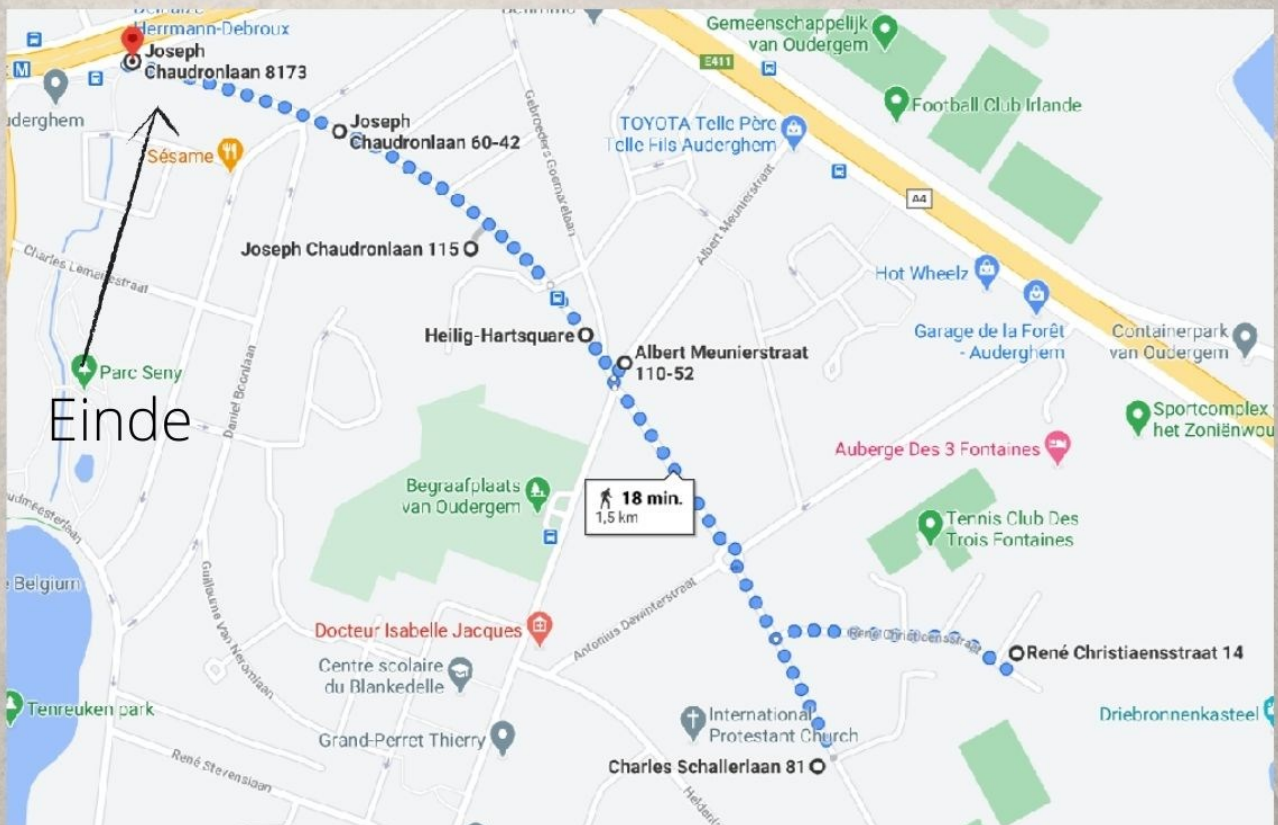
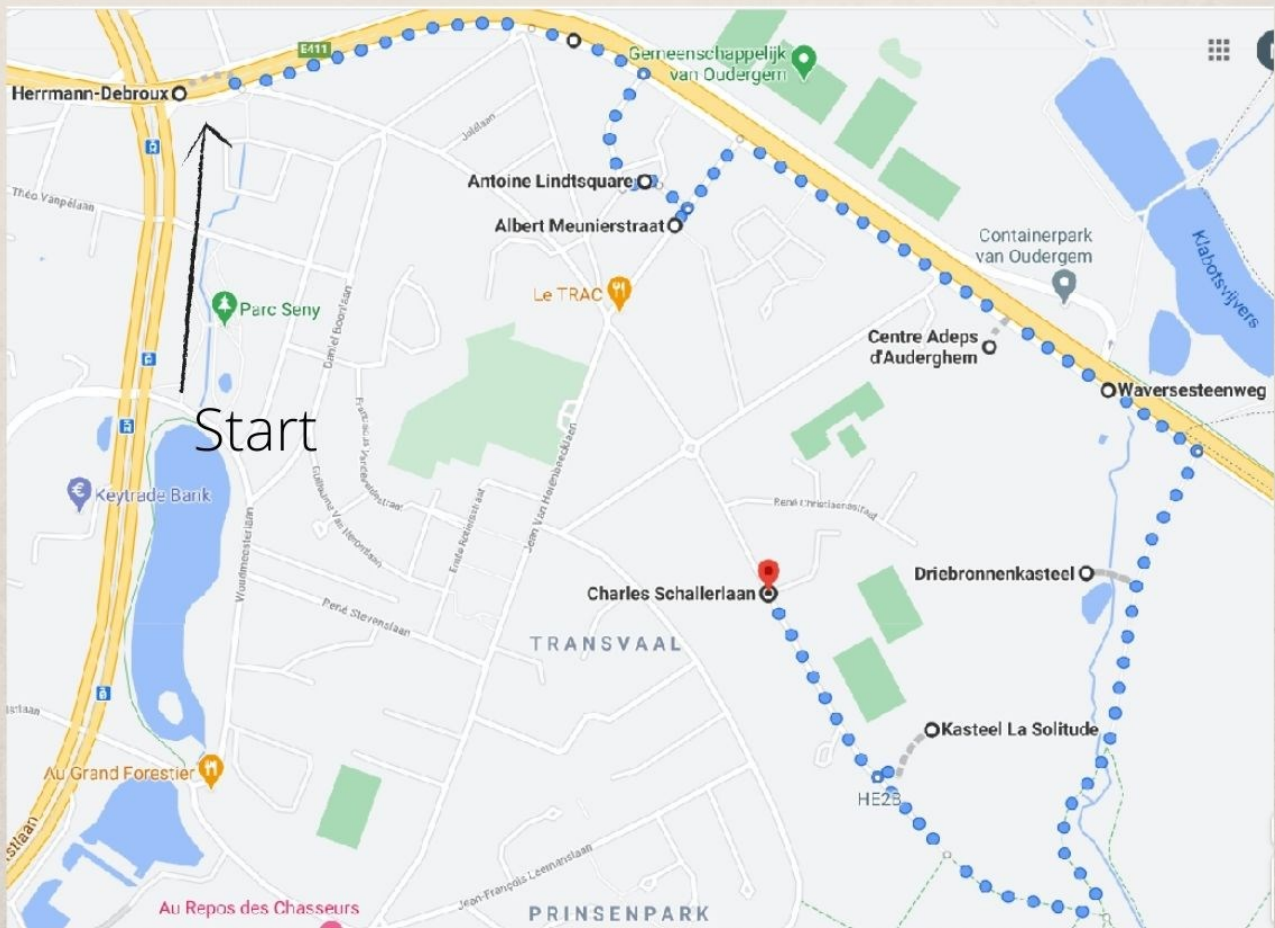
Neem gerust een kijkje!

Met deze wandeling willen we de rijke geschiedenis van de wijk Transvaal onder de aandacht brengen. De naam 'Transvaal' heeft de wijk te danken aan de munitiefabriek die August Ulric Marga in 1898 oprichtte in wat toen nog de Ten Bruxken-wijk heette. Deze "cartoucherie U. Marga" leverde munitie aan de Boeren in de Zuid-Afrikaanse regio Transvaal, die er toen oorlog voerden met de Britten. De fabriek ronselde arbeiders uit de wijk, die in het dorp als snel "dei van Transvaal" genoemd werden. En zo ontstond de Transvaalwijk. De wijk in het zuidwesten van Oudergem, grenzend aan het Zoniënwoud, behoort niet tot het meest verstedelijkte deel van de gemeente – dat is op en rond de Waversesteenweg – maar in de afgelopen 100 jaar veranderde de wijk toch ook ingrijpend van uitzicht. Neem bijvoorbeeld deze foto uit 1938 van werken in de Papiermolenstraat, met op de achtergrond recht het Heilig Hartinstituut. Die ziet er anno 2020 een stuk anders uit. Tijdens deze wandeling van zo'n 3,5 km kan je zélf het huidige straatbeeld vergelijken met foto's uit de jaren '30, '40, '50, '60, '70 en '80. Veel plezier!

Erfgoedbank Oudergem: <https://www.erfgoedbankbrussel.be/oudergem>

(Bronnen: Erfgoedbank, Wikipedia en Bruzz)

Tuinwijk Square Vanlindt

Start: metrostation Herrmann-Debroux.

Vanaf metrostation Herrmann-Debroux neem je de bus 72 of bus De Lijn tot halte 'Massarttuin', of ga je te voet door de Waversesteenweg (en het viaduct) te volgen in de richting van het Zoniënwood. Blijf volgen tot je, na de bocht, rechts de François-Elie Van Elderenlaan aantreft. Sla deze in.

Deze wijk is één van de kleinste tuinwijken van België. In 1920 begon de gemeenteraad met de aankoop van stukken grond die deel uitmaken van de erfenis van ex-burgemeester Joseph Chaudron (zie verder op de wandeling). In de wijk staan 89 bijna identieke huizen in cottage-stijl die elk een voor- en achtertuintje hebben.

De 'kleine' huizen hadden één slaapkamer, de 'grote' huizen hadden 2 slaapkamers waarvan telkens eentje boven de keuken van de buren was gebouwd.

De wijkburgemeester Victor Vandermaelen In de Meunierstraat

Sla aan de overkant van de square Vanlindt de Henri-François Moreelstraat in, loop die uit tot je in de Albert Meunierstraat komt.

Op de foto de optocht van de bloemencorso in 1947 in de Meunierstraat. De man links met hoge hoed is Victor Vandermaelen (geboren 31 maart 1882, gestorven 15 oktober 1968) oftewel "de Kwat", de wijkburgemeester van Transvaal. Hij was een populair figuur in de wijk, een joviale "pottenpakker" die van café tot café ging. De Meunierstraat (in 1901 werd hij nog "Transvaalstraat" genoemd, tot hij in 1917 veranderde in "Goedmenschstraat" om na Wereldoorlog II, in 1946, zijn huidige naam te krijgen) was trouwens een behoorlijk levendige straat, met verschillende cafés, een slager, viswinkel, schoenlapper, 2 kruideniers, een bollenwinkel, 2 kapperszaken en een drogisterij (met allerhande waar in grote potten). Hij woonde in de kleine straat waar je net doorwandelde, de Moreelstraat op nummer 2. Foto uit de collectie van Louis Schreyers.

Chez Leonard (laiterie des Trois Fontaines)

Loop links de Meunierstraat uit tot je weer op de Waversesteenweg komt. Daar ga je naar rechts en blijf je een tijdje de Waversesteenweg volgen, langs het viaduct tot je aan het Adeps-sportcomplex komt.

Waversesteenweg nu naast het Adeps-sportcomplex (in de jaren '50 een boomkwekerij). De boeren kwamen met paard en kar vanop 'den buiten' naar Brussel en stopten bij Léonard voor een boterham of een pint. Op woensdag stopten hier de commerçanten op weg naar de Beurs in Brussel. In 1884 had Leonard Boon een kleine 'roulotte' geïnstalleerd ter hoogte van het kruispunt Waversesteenweg en de Route Mont-Saint-Jean. Hij leefde er als kluizenaar met 2 honden en een paar kippen en baatte er een illegaal cafeetje uit. Er wordt verteld dat hij de bescherming kreeg van Prins Boudewijn, Graaf van Vlaanderen, die hij op weg geholpen had nadat deze verdwaald was in het Zoniënwoud. De inwoners van Oudergem noemden het kruispunt aan Leonard' of 'tot bij Leonard'. Pas in 1983 werd de naam geofficialiseerd.

Aanleg van het viaduct & Kasteel Dry Borren

Loop een beetje verder, tot aan de parkeerruimte onder het E411-viaduct.

In 1973 wordt, op vraag van de nationale overheid, de autosnelweg Brussel-Namen verlengd met een stadsviaduct die de gemeente letterlijk zal doorkruisen. Straten en woningen in de Transvaal-, Pinoy- en Beaulieuwijk, en zelfs een deel van het Zoniënwood moeten hiervoor wijken. Het inwonersaantal daalde aanzienlijk.

Neem rechts de eerste weg in het Zoniënwood, de Dry Borrenweg, achter de slagboom. Om het woudkasteeltje goed te zien, loop je rechtdoor naar beneden. Daar ziet u het rechts en links de bronnen. Keer daarna op je stappen terug en sla tweemaal rechtsaf tot de kasseiweg. Daar wandel je een paar honderd meter in het woud.

Het kasteel Dry Borren is een historische site (1321) gebouwd op een plek waar drie bronnen ontsprongen. Oorspronkelijk jachtslot van de hertogen van Brabant. Hertog Jan III sticht er nog een kapelanie gewijd aan de Heilige Maagd Maria & Catharina. Daarnaast deed de plek ook dienst als gevangenis (lage ondergrondse kerkers) voor stropers, houtspokkelaars, rovers en politieke gevangenen. Van de slottoren (donjon) zijn enkel nog de fundamenten

zichtbaar. Familie Musschebroeck woonde hier van 1942 tot 1973. Zicht op achterkant met rechts restanten van donjon, daarnaast toilet en neerhof met Jeanne Min, moeder van Lilian Musschebroeck. Deze foto werd getrokken in 1964.

Kasteel La Solitude

Laat de eerste afslag links liggen en neem de eerste weg rechts omhoog. Eerst is dit een stukje kassei en dan een aardeweg. Bovenaan loop je rechts, de Schallerlaan in. Daar zie je al gauw rechts het kasteel La Solitude.

Het Kasteel is in late neoclassicistische stijl gebouwd tussen 1910 en 1912 naar de plannen van architect François Malfait. Het gebouw heeft zijn oorspronkelijke indeling en decoratie behouden, is sinds 2000 een beschermd monument en werd in 2002 gerestaureerd. Prinses Marie-Ludmille d'Arenberg, die in 1870 in Heverlee geboren met Duitse nationaliteit geboren werd, trouwde in 1888, op 18-jarige leeftijd dus, met de hertog de Croÿ. Deze laatste stierf in 1906, dus toen zij 36 was. De prinses laat daarna het kasteel bouwen waarvan het totale domein (met akkers, boomgaarden, bijgebouwen, ...) 23 ha in beslag na en komt hier in 1913 samen met haar vier kinderen wonen. Tijdens WO1 verlaten haar kinderen Oudergem, zodat de prinses hier, omringd door veel personeel maar toch helemaal alleen, achterbleef. Van dan af leidde ze een teruggetrokken leven en wijdde ze zich aan de bescherming van de dieren (o.a. de hond van de ter dood veroordeelde Edith Cavell 1865-1915). Een deel van haar tuin werd zelfs omgebouwd en diende als dierenbegraafplaats. De prinses werd 83 jaar en stierf in 1953. Na haar dood kreeg het kasteel de nieuwe naam "La Solitude" en werd het door de staat opgekocht. Maar het kasteel werd verlaten, verwaarloosd en enkel door een aantal daklozen bewoond, die er naar verluidt goed zorg voor droegen. In 1998 werd het verkocht en nu huizen er o.a. een architecturen- en advocatenbureau, de International University Sport Federation, ... in.

Schallerlaan in de sneeuw & La Corée

Vervolledig nu de weg tot aan de Schallerlaan 81.

Huis van Jef Belmans, Schallerlaan 81 (links op de foto), tijdens de winter van 1973. Recht tegenover het huis stond er de villa "Les Alouettes", dat in de jaren '80 afgebroken werd om op het vrijgekomen terrein (2 ha) een clos van 18 huizen te bouwen. De foto werd genomen vanuit het bos in de richting van het centrum.

Vervolg terug de weg en ga de eerste rechts in, in de René Christiaensstraat tot aan nummer 14.

Tuinwijk gebouwd door de Coöperatieve Vennootschap Baticoop in 1950-52, met als architect Piron. De eerste bewoners ploeterden in de modder want bestrating en riolering waren niet klaar. De toestand werd vergeleken met die van onze soldaten die vochten aan

de zijde van Zuid-Korea tegen zijn noorderbuur. Het was een tuinwijk voor bedienden van parastatale instellingen. Ze werden "gekeurd" door een katholiek gezinde ballotagecommissie, die o.a. aandrong op grote gezinnen. De trouwe postbode Henri heeft er meer dan 30 jaar gediend, 6 dagen op 7, soms 3 keer per dag! Deze foto is genomen op de hoek van de Henri Simons- en René Christiaensstraat. Beide Oudergemenaren zijn gesneuveld in 1940.

Hoek Schallerlaan en Meunierstraat

Stap nu terug richting de Charles Schallerlaan en ga deze straat rechts in. Vervolledig de weg, over het rondpunt, tot men aan de hoek met de Meunierstraat komt.

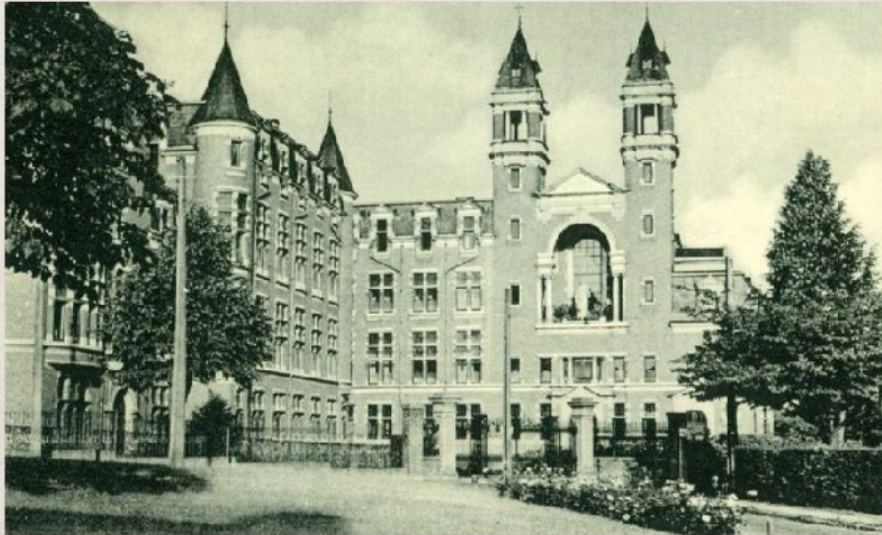

Wie de begraafplaats van Oudergem – een van de weinige plekken in Brussel met een joods gedeelte – wil bezoeken, loopt links de Van Horenbeecklaan in. Keer daarna op je stappen terug.

Je komt op de hoek van de Schallerlaan met de Meunierstraat. Nu bevindt zich hier het café-restaurant “Le Trac”. Ook in 1955 stond hier een café, daar getuigt dit schilderij gemaakt door Emile Biesemans van. Dit is ook de hoek waar zich vroeger de startplaats van tram 35 en 25 (zie later) bevond.

Heilig-Hart Instituut

Aan de hoek van de Schallerlaan en de Meunierstraat gaat men rechtdoor, in de Heilig Hartsquare.

In 1922 kwamen de zusters van het Heilig Hart naar het voormalige kasteel van burgemeester Chaudron. De ingang lag toen in de huidige Goemaerelaan. De toegangsdreef wordt in 1925 door de aanleg van de Chaudronlaan ingekort.

De stichtster van deze congregatie bekommerde zich om het lot van 'gevallen meisjes' (ongehuwde moeders). Daar kwam ook de zorg voor de 'weesjes' en de heropvoeding van hun moeders bij. Nog later een school voor kinderverzorgsters en een kraaminrichting, waar ook gehuwde moeders terecht konden.

Het kasteel van Chaudron werd in 1932 afgebroken en twee jaar later kwam er een nieuwe kapel. Vanaf 1955 staan de kapel en de feestzaal ook open voor de omwonenden. Een gedeelte van het kasteel bleef echter bewaard: daar zijn nu appartementen in gevestigd en een school.

In 1994 verlieten de laatste twee zusters het klooster. De kerk en de feestzaal werden in 1998 afgebroken. In andere delen van het klooster kwam de Ecole professionnelle Sainte-Bernadette.

Foto uit de jaren '30.

Pius X-school & Chaudronlaan

Vervolledig de weg tot aan de Chaudronlaan 115, het Collège St. Hubert.

Het Heilig-Hartinstituut met op de voorgrond de Pius X-school aan de Chaudronlaan 115. Het schooltje werd op 18 september 1955 ingewijd door Mgr. Van Eynde. De Pius X-school huisde 3 Nederlandstalige klassen, de

Franstalige afdeling behelsde een volledig lager onderwijs. De school was een 'antenne' van het Maria Regina-Instituut. In de jaren 70 werd het schooltje verbouwd door het Collège St. Hubert waar nu de 4de, 5de en 6de klassen huizen.

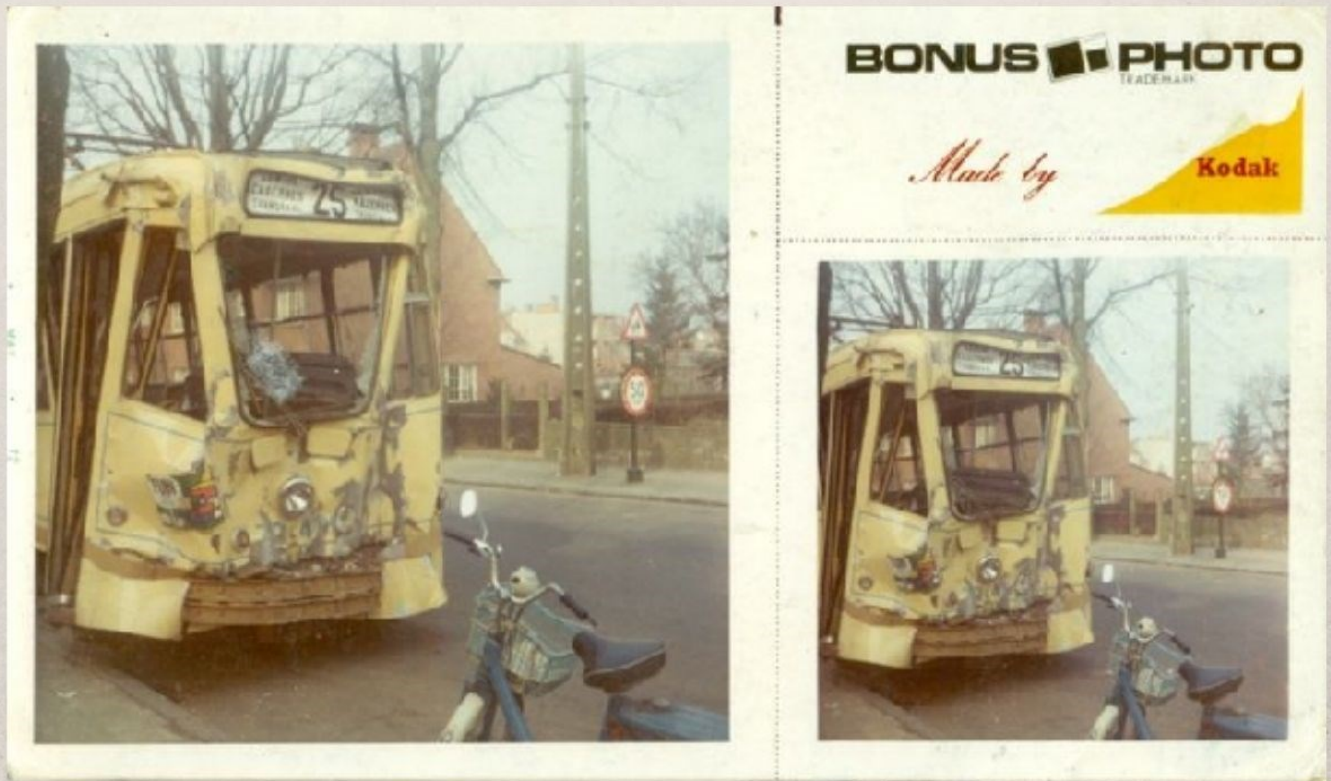
Vervolledig terug de weg richting de Herrmann-Debrouxlaan tot het onderste gedeelte van de Chaudronlaan.

Foto genomen in 1957 van de familie De Bley op het onderste deel van de Chaudronlaan. Rechts achteraan in beeld het hoekhuis van architect A. Demey, ontwerper van verscheidene parochiekerken in Zaventem, Sint-Genesius Rode en Kraainem. Later heeft zich hier het Rusthuis 'Les Bruyères I' gevestigd. Tram 35 komt eraan.

Tramongeluk op de Chaudronlaan

Vervolledig nu de weg tot aan de Hermann-Debrouxlaan, onze laatste stop.

In 1975 reden er twee trams richting Transvaal: tram 25 vanaf de Beurs en tram 35 vanaf Sint-Agatha-Berchem. De terminus was aan de Meunierstraat en de Schallerlaan. Daar moesten de trams een manoeuvre uitvoeren om terug richting stad te rijden: een 'chapeau de curé'. Jef Declercq zat aan Herrmann-Debroux op een wachtende tram 25 en zag plots tram 35 zonder bestuurder in volle snelheid de helling van de Chaudronlaan afrijden.

Hij opende de deuren van zijn tram en riep tegen de passagiers "Sauve qui peut!". Door het alerte en koelbloedige optreden van Jef viel er uiteindelijk – slechts – één zwaargewonde te betreuren. Na het ongeluk was burgemeester Delforge als een van de eerste ter plaatse. Jef redde levens en kreeg dan ook een premie van 1.000 BEF!